תנ״ך · אחרונים · מצודת ציון · נביאים

מצודת ציון על שמואל א

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת ציון על שמואל א

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-ציון-על-שמואל-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 9
פרק ד 10
פרק ה 12
פרק ו 13
פרק ז 14
פרק ח 14
פרק ט 15
פרק י 17
פרק יא 18
פרק יב 19
פרק יג 20
פרק יד 22
פרק טו 25
פרק טז 28
פרק יז 29
פרק יח 32
פרק יט 33
פרק כ 34
פרק כא 36
פרק כב 38
פרק כג 39
פרק כד 40
פרק כה 42
פרק כו 44
פרק כז 45
פרק כח 46
פרק כט 47
פרק ל 48
פרק לא 49

פרק א

פסוק ג
מימים ימימה. משנה לשנה, וכן (ויקרא כה כט): ימים תהיה גאולתו:

פסוק ד
מנות. ענין מתנה וחלק כמו (שם ח כט) למשה היה למנה:

פסוק ה
אפים. מלשון פנים:

פסוק ו
צרתה. שתי נשים מאיש אחד תקראנה צרות, והוא מלשון צר ואויב, כי על פי רוב שונאות זו לזו:

הרעימה. ענין זעם וזעף, כמו (יחזקאל כז לה) רעמו פנים:

פסוק ז
מדי. מתי, רצה לומר, בכל זמן, וכן (ישעיהו כח יט) מדי עברו:

פסוק ח
ירע. ענין שבר, כמו (איוב לד כד) ירע כבירים לא חקר:

פסוק ט
על מזוזת. אצל מזוזת:

פסוק י
על ה'. כמו אל ה':

פסוק יא
אמתך. שפחתך:

ומורה. תער, וכן בשמשון (שופטים יג ה) ומורה לא יעלה:

פסוק יב
הרבתה. מלשון רבוי:

פסוק יג
על לבה. כמו אל לבה:

נעות. מלשון נע ונד:

ויחשבה. חשב אותה:

פסוק טו
ואשפוך את נפשי. תרגם יונתן: ואמרית עולבן נפשי בצלו, וכן (תהלים קב א) ישפוך שיחו:

פסוק טז
אל תתן. ענין האמירה על הדבר, כמו (לקמן יח ח) ולי נתנו האלפים:
לפני בת בליעל. כמו לבת בליעל, ודוגמתו (קהלת ה ה) ואל תאמר לפני המלאך, ומשפטו להמלאך:
בליעל. בלי עול של מקום:
שיחי. ענין ספור התלאות, כמו (תהלים קב א) ולפני ה' ישפוך שיחו:
עד הנה. עד הזמן הזה:

פסוק יז
שלתך. כמו שאלתך באל"ף:

פסוק יח
ופניה. ענין זעם, כמו (ירמיהו ג יב) לא אפיל פני בכם:

פסוק יט
וידע. ענין המשכב, כמו (מלכים א א ד) והמלך לא ידעה:

פסוק כ
לתקופות. מלשון הקפה וסבוב:
שאלתיו. מלשון שאלה ובקשה:

פסוק כב
יגמל. ענין גמר ההנקה, וכן (בראשית כא ח) ביום הגמל:

פסוק כד
ואיפה. שם מדה בת שלש סאין:
ונבל. נאד, והוא כלי היין:

פסוק כו
בי. ענין בקשה:

פסוק כח
השאלתיהו. מלשון שאלה:

פרק ב

פסוק א
עלץ. ענין שמחה, כמו (משלי כח יב) בעלוץ צדיקים:
רמה. גבהה:

פסוק ב
בלתך. זולתך:
צור. ענין חוזק, והוא מלשון צור וסלע:

פסוק ג
עתק. דברי חזק, כמו (תהלים צד ד) ידברו עתק:
נתכנו. ענין מנין, כמו (שמות ה יח): ותוכן לבנים:
עלילות. מעשים, כמו (איכה א יב): אשר עולל לי:

פסוק ד
חתים. ענין שבירה, כמו (ישעיהו נא ו): וצדקתי לא תחת:
ונכשלים. מלשון מכשול, והוא ענין רפוי הכח:
אזרו חיל. חגרו כח, וכן (תהלים יח לג): המאזרני חיל:

פסוק ה
חדלו. מנעו:
אמללה. ענין כריתה, כמו (שם ו ג): אומלל אני:

פסוק ו
מוריד. מלשון ירידה:

פסוק ז
מוריש. ענין עניות, כמו (שמואל ב יב ג): ולרש אין כל:

פסוק ח
מאשפות. הוא מקום השלכת הזבל:
ירים. ירומם:
אביון. התאב לכל דבר, כי אין לו מאומה:
נדיבים. שרים וחשובים:
מצוקי ארץ. מצבי ארץ, ודוגמתו (שמואל ב טו כד): ויציקו את ארון. ורצה לומר, היסודות והעמודים שהם מצבי הארץ ומעמידים אותה:
וישת. וישם:

תבל. מקום המיושב נקרא תבל:

פסוק ט
ידמו. יכרתו, כמו (ירמיהו נא ו): אל תדמו בעונה:

פסוק י
יחתו. ישברו:

ירעם. מלשון רעם ורעש:

אפסי. קצות, כי בקצות הארץ היא אפס וכלה:

קרן. המלה ההיא הונחה על התגברות, כי בעלי חיים בעלי הקרן, יתחזקו בהם:

פסוק יא
על ביתו. אל ביתו:

פסוק יג
ומשפט. ומנהג, כמו (לקמן כז יא): וכה משפטו:

את העם. עם העם:

והמזלג. שם כלי בעלת שינים, עשוי לתחוב בו בשר ולהוציא מהקדרה, וכן (שמות לח ג): את המזלגות:

פסוק יד
כיור, **דוד**, **קלחת**, **פרור**. הם כלי בשול, כיורה וקדרה וכדומה:

פסוק טו
חי. דבר שלא נתבשל קרוי חי:

פסוק טז
כיום. רצה לומר, כעת, וכן (במדבר ד וז): ביום הכותי:

בחזקה. בכח ובעל כרחך:

פסוק יז
נאצו. הוא ענין כעס, כמו (נחמיה ט יח): נאצות גדולות, והושאל אל הבזיון, כי המבזה למי, הוא מכעיסו:

מנחת. המלה ההיא כולל כל הקרבנות שהמה למנחה ולדורון:

פסוק יח
אפוד. מלבוש, דומה קצת לאפוד של כהן גדול, ויחגרו בו עובדי ה' להשתנות משאר בני אדם, וכן נאמר בדוד כשהלך לפני הארון (שמואל ב ו יד): ודוד חגור אפוד בד:

בד. פשתן:

פסוק יט
ומעיל. מלבוש דומה קצת למעיל של כהן גדול:

פסוק כא
פקד. ענין זכרון והשגחה:

פסוק כב
ישכבון. רצה לומר משכיבין:

הצובאות. מלשון צבא, ורצה לומר, הרבה כאחת:

פסוק כד
מעבירים. ענין הוצאות קול, כמו (שמות לו ו): ויעבירו קול במחנה:

פסוק כה
ופללו. יתפלל ענין משפט, כמו (שם כא כב): ונתן בפלילים:

פסוק כז
הנגלה. היא בה"א השאלה:

פסוק כח
לעלות. להעלות:

אשי. הם מתנות כהונה, שהמה מותר מאש המזבח:

פסוק כט
תבעטו. הוא ענין בזיון, והמשיל לבהמה הבועטת ברגליה, וכן (דברים לב טו): וישמן ישורון ויבעט:

מעון. במעון, רצה לומר במשכן מקום מדורי, כמו (תהלים כו ח): אהבתי מעון ביתך:

להבריאכם. ענין שומן, כמו (שופטים ג':י"ז וז): ועגלון איש בריא:

פסוק ל
חלילה. חולין וגנאי:

יקלו. הוא הפך הכבוד:

פסוק לא
וגדעתי. אכרית, כמו (דברים ז ה): ואשריהם תגדעון:

זרועך. ענין חוזק, כי החוזק היא בזרוע:

פסוק לב
והבטת. ענין ראיה והסתכלות:

צר. כמו ששתי נשים לאיש אחד תקראנה צרות, כמו כן יקראו שני כהנים גדולים זה לזה בלשון צר:

מעון. במעון:

פסוק לג

לכלות. המצפה לדבר ואינו בא, קרוי כליון עינים בלשון מקרא:

ולאדיב. הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענין צער ותוגה, כמו (שם כח סה): ודאבון נפש:

מרבית. ענין גדול, כמו (איכה ב כב): אשר טפחתי ורביתי:

פסוק לה

נאמן. מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג): יתד במקום נאמן:

והתהלך. ענין טיול, כמו (ויקרא כו יב): והתהלכתי בתוככם:

פסוק לו

לאגורת. האל"ף נוספת, והוא כמו גרה, שהיא מטבע של כסף, והוא מעה:

וככר. כך נקרא לחם שלם:

ספחני. ענין הקבוץ והדבוק, כמו (ישעיהו יד א): ונספחו על בית יעקב:

פת. הוא פרוסה, כמו (ויקרא ב ו): פתות אותה פתים:

פרק ג

פסוק א

יקר. חשוב, כמו (לקמן כו כא): יקרה נפשי:

חזון. נבואה:

נפרץ. מלשון פרצה:

פסוק ב

החלו. התחילו:

כהות. חשוכות, כמו (ויקרא יג ו): והנה כהה:

פסוק ד

הנני. הנה אני:

פסוק ז

טרם. עדיין לא, כמו (שמות י ז): הטרם תדע:

פסוק ח

ויבן. מלשון בינה:

פסוק י
כפעם בפעם. רצה לומר כמו בפעמים הקודמים:
שמואל שמואל. הכפל בא לזרז את הנקרא:

פסוק יא
תצלינה. ענין תנועה ורעדה, כמו (חבקוק ג טז): לקול צללו שפתי:

פסוק יג
מקללים. ענין בזיון, כמו (מלכים א ב ח): קללה נמרצת. או הוא מלשון קללה ממש:
כהה. ענין חושך:

פסוק טו
המראה. מראה הנבואה:

פסוק יז
תכחד. ענין מניעה והעלמה, כמו (בראשית מז יח): לא נכחד מאדוני:

פסוק כ
נאמן. מתקיים, כמו (לעיל ב לה): בית נאמן:

פרק ד

פסוק ב
ויערכו. ענין סדור, כמו (ויקרא ו ה): וערך עליה העולה, ורצה לומר, סדרו אנשי החיל לעמוד מול המלחמה:
ותטוש. ענין פזור והתפשטות, כמו (במדבר יא לא): ויטוש על המחנה:
וינגף. ענין הכאה, כמו (תהלים צא יב): פן תגוף באבן רגליך:
במערכה. היא מקום המלחמה, שעומדים שם סדורים:

פסוק ה
ותהום. מלשון המייה:

פסוק ו
העברים. בני ישראל נקראים עברים, כי אברהם אביהם היה מעבר הנהר:

פסוק ז
שלשם. יום השלישי שלפני היום:

פסוק ח
האדירים האלה. בכל המקרא הזה אמר בלשון רבים, לפי שאמר 'האלהים' שכתוב בכל מקום בלשון רבים, לזה אמר הכל בלשון רבים:

פסוק ט
לאנשים. רצה לומר גבורים ואמיצי לב:

פסוק י
רגלי. הולכי רגל, לא רוכבי סוסים:

פסוק יב
ומדיו. ומלבושיו, כמו (לקמן יז לח): וילבש וגו' מדיו:

ואדמה. עפר:

פסוק יג
יד. מקום:

מצפה. ענין תוחלת ותקוה, כמו (מיכה ז ז): ואני בה' אצפה:

פסוק יד
ההמון. העם הרב:

פסוק טו
קמה. רצה לומר כל אחת קמה, כי בעת הראות, דרך העין להתנענע, ושל עלי קמה ועמדה, כי לא ראה עוד:

פסוק טז
נסתי. ברחתי:

פסוק יז
המבשר. כל המספר חדשות בין טוב בין רע, נקרא מבשר:

פסוק יח
אחורנית. לאחוריו:

בעד. נגד:

מפרקתו. הוא עצם הצואר, על שם שעשוי פרקים פרקים:

פסוק יט
ללת. רצה לומר ללדת, ובא בחסרון הדל"ת, לפי שילדה ביללה:

ותכרע. נפלה על ברכיה:

נהפכו. ענין סבוב וגלגול, על כי בעת הגלגול מתהפך הדבר מצד אל צד, וכן (שופטים ז יג): מתהפך במחנה מדין:
צריה. הם חבלי הלידה, הבאה מהשמטת קשרי הרחם התקועים זה בזה, והוא מושאל מן צירי הדלתות, וכן (ישעיהו יג ח): צירים וחבלים יאחזון:

פסוק כ
ענתה. השיבה:
שתה. שמה, כמו (שמות י א): למען שיתי:

פסוק כא
אי כבוד. כמו אין כבוד, ותחסר הנו"ן, כמו (איוב כב ל): ימלט אי נקי. והיא בחיר"ק, ודוגמתו (לקמן כא ט): ואין יש פה, שהיא בחיר"ק:

פרק ה

פסוק ב
דגון. שם עבודה זרה:
ויציגו. העמידו:

פסוק ד
כרותות. חתוכות:
המפתן. האסקופה, וכן (יחזקאל מז א): מתחת מפתן הבית:

פסוק ה
ידרכו. ענין צעדה, והוא מלשון דרך:
כהני. כומרים, יודעי חוק עבודת כוכבים:

פסוק ו
וישמם. מלשון שממה:
בעפולים. כך שם המכה, ולפי שהם בחלחולת במקום מכוסה, נקראו עפולים, מלשון אופל, וכן (מלכים ב ה כד): ויבוא אל העופל, והוא כמו אל האופל באל"ף. והקרי בטחורים, והוא שם שרץ מה, והיו דומים להם:

פסוק ז
קשתה. מלשון קשה:

פסוק ח
יסוב. רצה לומר יובא:

פסוק ט
וישתרו. כמו יסתרו בסמ"ך:

פסוק יב
שועת. צעקת:

פרק ו

פסוק א
בשדה פלשתים. כמו בארץ פלשתים:

פסוק ב
ולקוסמים. ולמכשפים:

פסוק ד
עכברי. שם מין שרץ:

מגפה. ענין מכה:

פסוק ה
את הארץ. את אנשי הארץ:

פסוק ו
התעלל. ענין שחוק והתול, כמו (שמות י ב): אשר התעללתי במצרים:

פסוק ז
עלות. מניקות, כמו (בראשית לג יג): והצאן והבקר עלות עלי:

עול. היא מה שהפרה מושכת בה:

ואסרתם. ענין קשירה:

הביתה. לכלאם בבית:

פסוק ח
בארגז. כעין תיבה:

פסוק י
כלו. כמו כלאו, והוא ענין תפיסה:

פסוק יב
וישרנה. מלשון ישרה:

במסלה. בדרך הכבושה:

וגעו. צעקת הפרה תקרא געה, כמו (איוב ו ה): אם יגעה שור:

פסוק יד
בית השמשי. מבית השמש, והוא שם העיר:

פסוק טו
אל האבן. על האבן:

פסוק יח
ועד. ענינו כמו ואפילו, וכן (שמות ט ז): לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ורצה לומר, אפילו אחד:

פרק ז

פסוק א
קדשו. הזמינו, כמו (ירמיהו ו ד): קדשו עליה מלחמה:

פסוק ב
שבת. ענין עכבה:

וינהו. מלשון נהי וילללה:

פסוק ח
תחרש. תשתוק, וכן (בראשית לד ה): והחריש יעקב:

פסוק ט
כליל. מלשון כל, רצה לומר העלה כל בשר העולה, כמשפט האמור בה:

פסוק יב
ובין השן. שן הסלע היה שם, ונקרא המקום על שמו:

פסוק טז
מדי. מתי, רצה לומר, בכל שנה ושנה:

פרק ח

פסוק ב
משנהו. השני לו:

פסוק ג
הבצע. חמדת הממון, כמו (שמות יח כא): שונאי בצע:

פסוק ט
העד תעיד. ענין התראה, על שם שדרך להתרות בפני עדים, למען לא יכחש לאחר זמן, כמו (בראשית מג ג): העד העיד בנו:
משפט. רוצה לומר הנהגה, ואם היא שלא כדין, וכן (לעיל ב יג): ומשפט הכהנים:

פסוק יא
ורצו. ענין מהירת ההליכה:

פסוק יג
לרקחות. לעשות מעשה הבשמים, כמו (שמות ל כה): מעשה רוקח:
ולטבחות. מבשלות, כי הנה טובחות מה שמבשלות מן הבשר:
ולאופות. מלשון אפיית הפת:

פסוק יד
וזיתיכם. פרדסי הזית:

פסוק טו
וזרעיכם. מלשון זריעה:
לסריסיו. לשריו ומשרתיו:

פסוק טז
הטובים. רוצה לומר במראה:

פסוק יט
וימאנו. לא רצו:

פרק ט

פסוק א
חיל. ענין כח ואומץ:

פסוק ב
משכמו. מכתפו:

פסוק ד
ואין. לא מצאו בה:

פסוק ה
יחדל. ימנע:

פסוק ז
נביא. מלשון הבאה:
אזל. הלך, כמו (איוב יד יא): אזלו מים מני ים:
ותשורה. דורון, כמו (ישעיהו נז ט): ותשורי למלך בשמן:

פסוק יא
לשאוב. כן יקרא לקיחת המים, כמו (שם יב יג): ושאבתם מים:

פסוק יג
הקרואים. המזומנים להסעודה, והוא מלשון קריאה:
כהיום. כהעת הזאת, כי "יום" יאמר גם על ענין "עת", וכן (במדבר ח יז): ביום הכותי, והכ"ף באה לאמתת הדבר:

פסוק טז
לנגיד. למושל ושר:

פסוק יז
ענהו. ענין אמירה, כמו (משלי טז א): מענה לשון:
יעצור. ימשול, על שם שעוצר ומעכב בעמו מלעשות דבר שלא ברשות:

פסוק יח
את שמואל. אל שמואל:
אי זה. איו זה:

פסוק יט
ושלחתיך. לפי שאין דרך ללכת בלא נטילת רשות, אמר ושלחתיך:

פסוק כא
בן ימיני. מבנימין:
הצעירה. הקטנה, כמו (דניאל ח ט): קרן אחת מצעירה:

פסוק כב
לשכתה. ענין חדר מה:

פסוק כג
לטבח. המבשל, הטובח מה שמבשל:
המנה. ענין מנחה וחלק, כמו (שמות כט כו): והיה לך למנה:
שים. מלשון שימה:

פסוק כד
והעליה. רוצה לומר ואשר עליה, והוא הירך שעל השוק:
למועד. לזמן:

פסוק כו
השחר. הוא האור הנוצץ טרם תצא השמש:
ואשלחך. אלוה אותך, כמו (בראשית יח טז): ואברהם הולך עמם לשלחם תרגם אונקלוס: לאלוואיהון:

פסוק כז
כיום. כעת:

פרק י

פסוק א
פך. שם כלי מה:
ויצוק. ושפך:
וישקהו. נשק לו:

פסוק ב
עם קבורת רחל. סמוך לקבורתה:
נטש. עזב:

פסוק ג
וחלפת. ענין העברה, כמו (שיר השירים ב יא) חלף הלך לו:
נבל. נאד:

פסוק ה
נציבי. פקידי פלשתים, מה שהציבו:
ופגעת. ענין פגישה:
חבל. סיעה, כמו (תהלים קיט סא): חבלי רשעים:
נבל ותוף וגו'. שמות מיני כלי זמר:

פסוק ו
וצלחה. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח): וצלחו הירדן:

פסוק ח
תוחל. תמתין, כמו (בראשית ח י): ויחל עוד:

פסוק ט
כהפנותו. כאשר פנה:

שכמו. כתפו:

פסוק יא
שלשום. יום השלישי שלפני היום:

פסוק יג
ויכל. כלה:

פסוק יד
דוד. אחי אביו:

אן. אנה, ובאה בחסרון ה״א:

פסוק יז
ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בזעקת המאסף:

פסוק יח
הלוחצים. הדוחקים:

פסוק כב
הלום. פה:

נחבא. מלשון מחבואה ומסתור:

אל הכלים. כמו בכלים, וכן (שמות כה כא): ואל הארון תתן, ומשפטו: ובארון:

פסוק כד
הראיתם בה״א השאלה:

פסוק כה
משפט. חק הראוי:

פסוק כז
ויבזהו. מלשון בזיון:

כמחריש. יאמר על חרשות האוזן, ועל השתיקה:

פרק יא

פסוק א
ויחן. מלשון חניה:

פסוק ב
בנקור. ענין נקיבה, כמו (במדבר טז יד): העיני האנשים ההם תנקר:

פסוק ג
הרף. מלשון רפיון:

פסוק ז
צמד. זוג, על שם שדרכם ללכת מצומדים ומחוברים:
וינתחהו. חתך כל אחד לנתחים, רוצה לומר לאברים:

פסוק ח
בבזק. שם מקום:

פסוק ט
לאיש. לכל איש:
כחום השמש. כאשר יתחמם השמש בגבורתו, והוא חצי היום:

פסוק יא
ראשים. חלקים:
באשמורת. מלשון משמר:
היום. השמש קרויה יום, כמו (בראשית ג ח): לרוח היום:
ויפוצו. נתפזרו, כמו (במדבר י לה): ויפוצו אויביך:

פרק יב

פסוק ב
ושבתי. השיבה הוא יותר מהזקנה:
הנם. הנה הם:

פסוק ג
ענו. העידו, כמו (שמות כ יג): לא תענה:
שור מי. שור של מי:
עשקתי. מלשון עושק וגזל:
רצותי. ענין שבירת הגוף, וכן (דברים כח לג): עשוק ורצוץ:
כופר. פדיון:

פסוק ו
את משה. עם משה, רוצה לומר על ידו:

פסוק ז
ואשפטה. אתוכח, כמו (יחזקאל כ ד): התשפוט אותם:

פסוק ח
ויושיבום. מלשון ישיבה:

פסוק ט
וימכור. מסרם, וכאלו מכרם:

פסוק יא
ירובעל. זה גדעון:

בדן. בן דן, זה שמשון מבני דן:

פסוק יד
תמרו. מלשון מרי ומרד:

פסוק יז
רבה. גדולה:

פסוק כא
התוהו. הוא דבר שאין בו ממש, כמו (בראשית א ב): והארץ היתה תוהו:

יועילו. מלשון תועלת:

פסוק כב
יטוש. יעזוב:

הואיל. רצה, כמו (שמות ב כא): ויואל משה:

פסוק כג
חלילה. חולין וגנאי:

והוריתי. אלמד, כמו (ישעיהו כח ט): יורה דעה:

פסוק כה
תספו. ענין כליון, כמו (ירמיהו ח יג): אסף אסיפם:

פרק יג

פסוק ב
ויתר העם. מותר העם:

פסוק ג
נציב. ממונה העומד על ישראל לגבות המס:

פסוק ד
ויצעקו. ענין אסיפה הבאה בצעקת המאסף:

פסוק ו
צר. מלשון צרה:

נגש. נדחק ונלחץ, כמו (ישעיהו נג ז): נגש והוא נענה:

ובחוחים. בין הקוצים, כמו (שיר השירים ב ב): כשושנה בין החוחים:

ובצריחים. מגדלים גבוהים, וכן (שופטים ט מו): צריח בית אל:

פסוק ז
עודנו. מלשון עוד:

חרדו. מהרו בחרדה, כמו (לקמן טז ד): ויחרדו זקני העיר לקראתו:

פסוק ח
ויוחל. ענין המתנה, כמו (בראשית ח י): ויחל עוד:

פסוק יב
חליתי. התפללתי, כמו (שמות לב יא): ויחל משה:

ואתאפק. ואתחזק, כמו (בראשית מה א): ולא יכול יוסף להתאפק:

פסוק יג
נסכלת. מלשון סכלות וטפשות:

פסוק יז
ראשים. חלקים:

פסוק יח
הנשקף. ענין הבטה, כמו (שופטים ה כח) בעד החלון נשקפה:

גי. עמק:

הצבועים. בה היו צבועים, ואמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא טז א) שהוא אפעה, והוא בעל גוונים מחולפים כמנין ימות החמה, ולזה קרוי צבוע:

פסוק יט
וחרש. אומן ברזל:

פסוק כ
ללטוש. לחדד, כמו (בראשית ד כב): לוטש כל חורש:

מחרשתו. כלי המחרישה:

אתו. שם כלי עשויה לחפור בו, כמו (ישעיהו ב ד) וכתתו חרבותם לאתים. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא מציעא פב ב, ועוד) קרויה מרא:
קרדומו. גרזן, כמו (שופטים ט מח): את הקרדומות:
מחרשתו. כלי אומנות, כמו (ישעיהו מד יג): חרש עצים:

פסוק כא
הפצירה. ענין רבוי, כמו (בראשית יט ג): ויפצר בם, שהוא מרבית דברי פתוי:
פים. פיות, ורצונו לומר חריצים וחדודים:
מחרשות. הם כלי אומנות:
ולשלש קלשון. שם כלי ברזל, עשויה לסלק בה הזבל, והיא בעלת שלש שינים, וכאלו אמר קלשון בעלת שלש:
ולהציב הדרבן. רצה לומר לחדד הדרבן, להציבו ביושר בתוך מלמד הבקר, והוא המקל שמלמד בו הבקר לחרישה, והמחט שבראשו קרוי דרבן, וכן (קהלת יב יא): דברי חכמים כדרבונות:

פסוק כג
מצב. תרגם יונתן: אסטרטיג, וכמו כן תרגם על נציב פלשתים (לעיל פסוקים ג ד), והוא ענין פקידות ושלטנות:
אל מעבר. אל צד:

פרק יד

פסוק א
הלז. הזה, כמו (מלכים ב כ"ג:י"ז וז): מה הציון הלז:

פסוק ד
המעברות. מלשון עבר וצד:
על מצב. אל מצב:
שן הסלע. בולט היה כשן:

פסוק ה
מצוק. מוצב, וכן (שמואל ב טו כד): ויציקו את ארון:
מול. נגד:

פסוק ו
מעצור. ענין מניעה, כמו (בראשית טז ב): עצרני ה' מלדת:

פסוק ח
ונגלינו. מלשון גלוי:

פסוק ט
כה. כן:
דומו. המתינו, כמו (יהושע י יב): שמש בגבעון דום:
הגיענו. מלשון הגעה:
תחתינו. במקומינו:

פסוק יא
החורים. מלשון חור ונקב:

פסוק יב
ויענו. ענין אמירה:

פסוק יד
מענה. הוא הקו הישר, שיחרוש החורש כשיעור הראוי, וחוזר וחורש אצלו כמדתו, עד כלותו כל השדה, כמו (תהלים קכט ג): האריכו למעניתם:
צמד. זוג:

פסוק טו
ותרגז. ענין רעדה:

פסוק טז
הצופים. העומדים במקום גבוה, ומשם צופים למרחוק לראות מה נעשה במלחמה:
ההמון. העם רב:
נמוג. ענין המסה, ורוצה לומר, מוכה ומנוגע:
והלום. ענין הכאה, כמו (שופטים ה כו): והלמה סיסרא:

פסוק יז
פקדו. ענין השגחה, כמו (ירמיהו טו טו): זכרני ופקדני:

פסוק יח
הגישה. הקריבה:
ובני ישראל. הוי"ו היא במקום עם, וכן (שמות א ה): ויוסף היה במצרים, ורוצה לומר עם יוסף:

פסוק יט
אסוף. ענין הכנסה, כמו (בראשית מט לג): ויאסוף רגליו:

פסוק כ
ויזעק. ענין אסיפה:

פסוק כב
וידבקו. רוצה לומר רדפו להתקרב אליהם:

פסוק כד
נגש. קרב:

ויואל. מלשון אלה ושבועה:

טעם. הלוקח אל פיו מעט מן המאכל ואין בה לרדת חדרי בטן, יקרא טעימה:

פסוק כה
ביער. הקנים שגדל בהם הדבש, יקראו יער, כמו (שיר השירים ה א): אכלתי יערי עם דבשי:

פסוק כו
הלך. מלשון הליכה, ורוצה לומר זב:

פסוק כז
ותארנה. מלשון אורה:

פסוק כט
עכר. ענין השחתה ובלבול, כמו (בראשית לד ל): עכרתם אותי:

אורו. מלשון אור:

פסוק ל
לוא. כמו אם:

משלל. מבזה:

רבתה. מלשון רבוי:

פסוק לב
ויעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד): ויעט בהם, ורוצה לומר במהירות רב:

פסוק לג
בגדתם. פשעתם:

גלו. גלגלו:

פסוק לד
פוצו. התפזרו, כמו (שמות ה יב): ויפץ העם:

שיהו. שה שלו:

בזה. במקום הזה:

פסוק לה
אותו. עמו:

פסוק לו
ונבוזה. מלשון בזה ושלל:

הלום. לפה, כמו (שם ג ה): אל תקרב הלום:

פסוק לח
פנות. מלשון פינה וזויות:

פסוק לט
ישנו. מלשון יש:

פסוק מ
לעבר. לצד:

פסוק מא
הבה. תנה, כמו (בראשית כט כא): הבה את אשתי:

תמים. מלשון תם, רוצה לומר דבר שלם ואמת:

פסוק מז
ירשיע. יחריד ויבלבל, וכן (איוב לד כט): והוא ישקיט ומי ירשיע, והוא על שם שנכון ביד הרשע חרדה ובלבול:

פסוק מח
ויעש. ענין אסיפה, כמו (במדבר כד יח): וישראל עושה חיל:

חיל. אנשי חיל:

שוסהו. ענין דריכה ורמיסה, כמו (שופטים ב יד): שוסים וישוסו:

פסוק נב
בן חיל. הוא היודע תחבולות המלחמה:

ויאספהו. הכניסו אליו:

פרק טו

פסוק ב
פקדתי. ענין זכרון:

שם. מלשון שימה:

פסוק ג
והחרמתם. ענין כליון וכריתה:
מעולל. הוא הרך בשנים, כמו (ישעיהו סה כ): עול ימים והוא גדול מן היונק:

פסוק ד
וישמע. ענין אסיפה הבאה בשמיעת קול המאסף, וכן (ירמיהו נ כט): השמיעו אל בבל רבים:
ויפקדם. ענין מנין ומספר:
בטלאים. שם מקום, כמו (יהושע טו כד): זיף וטלם ובעלות. ורבותינו ז"ל אמרו (יומא כב ב): בטלאים ממש, לפי שאסור למנות את ישראל לגולגולת, ומנאם בטלאים, וכל אחד לקח טלה מעדר שאול, והחזירו למקום מיוחד, ומנו הטלאים וידעו מספר בני ישראל:
רגלי. הולכי רגל, לא רוכבים:

פסוק ה
וירב. מלשון מריבה ומלחמה:

פסוק ו
הקיני. משפחת הקיני, מבני חובב חותן משה:
אוסיפך. ענין כליון:

פסוק ח
ויתפש. ענין אחיזה:

פסוק ט
והמשנים. מלשון שנים, רוצה לומר כפולים בבשר ושמנים, ודוגמתו (עזרא א י): כפורי זהב משנים, ורוצה לומר כפולים:
הכרים. הכבשים השמנים:
ולא אבו. ולא רצו:
וכל המלאכה. המקנה, נקראת מלאכה, לפי שבו עבודת האדם בעל המקנה, ובו יעסוק, כמו (בראשית לג יד): לרגל המלאכה:
נמבזה. בזויה:
ונמס. רוצה לומר דבר הנשחת:

פסוק יא
נחמתי. ענין הפוך מחשבה:

פסוק יב
מציב. ענינו עשיה והעמדה:

יד. מקום:

פסוק טז
הרף. מלשון רפיון:

פסוק יט
ותעט. ענין פריחה, כמו (לקמן כה יד): ויעט בהם, ורוצה לומר מהירות ההליכה:

פסוק כא
ראשית החרם. מיטב מדבר הנחרם, כמו (עמוס ו ו): וראשית שמנים ימשחו:

פסוק כב
החפץ. ענין רצון:

להקשיב. לשמוע:

פסוק כג
ואון. ענין דבר תוהו ושקר, כמו (זכריה י ב): התרפים דברו און:

ותרפים. הוי"ו יתירה, כמו (תהלים עו ז): נרדם ורכב:

הפצר. ענין רבוי הדברים, כמו (בראשית יט ג): ויפצר בם:

יען. בעבור:

פסוק כה
שא. ענין מחילה:

פסוק כז
בכנף. בקצה שפולי המעיל, כמו (לקמן כד ד): ויכרת את כנף המעיל:

פסוק כט
נצח. ענין חוזק והתגברות, כמו (איכה ג יח): אבד נצחי, ועל המקום יאמר, שהוא חוזקן של ישראל:

ינחם. ענין הפוך מחשבה:

פסוק לב
מעדנות. ענין קשור, כמו (איוב לח לא): התקשר מעדנות כימה:

אכן. באמת:

פסוק לג
שכלה. מי שבניו מתים, קרוי שכול, כמו (בראשית כז מה): למה אשכל:

וישסף. תרגומו ופשח, והוא הבקיעה לשנים, כמו (איכה ג יא): ויפשחני ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא נד א): מאן דפשח דקלא:

פסוק לה
יסף. מלשון הוספה:

פרק טז

פסוק א
קרנך. כלי מה, עשוי דמות קרן:

בית הלחמי. בית לחם:

פסוק ג
בזבח. באכילת בשר הזבח:

פסוק ד
ויחרדו. מהרו בחרדה:

פסוק ה
התקדשו. ענין הזמנה, כמו (ירמיהו ו ד): קדשו עליה למלחמה:

פסוק ט
שמה. הוא שמעא:

פסוק יא
התמו. מלשון תם והשלמה:

שאר. נשאר:

נסוב. הישיבה לאכילה קרויה מסיבה, כי דרכם היה לשבת מסובים:

פסוק יב
אדמוני. מראה אדום:

עם יפה עינים. רוצה לומר ויפה עינים, וכן (עמוס ד י): עם שבי סוסיכם:

רואי. מראה:

קום. הוא ענין זרוז:

פסוק יג
ותצלח. ועבר, כמו (לעיל י י): ותצלח עליו רוח אלהים:

רוח ה'. רוח גבורה מה':

פסוק יד
ובעתתו. מלשון בעתה וחרדה:
רוח רעה. רוח מחריד ומרעיד:

פסוק יח
ונבון דבר. מבין כל דבר חכמה:

פרק יז

פסוק א
באפס דמים. שם מקום:

פסוק ד
הבנים. מלשון בין:
וזרת. רוצה לומר השעור מן האגודל עד האצבע הקטנה הקרויה זרת, וכן (שמות כח טז): זרת ארכו:

פסוק ה
וכובע. כובע בכ"ף, וקובע בקו"ף, הוא אחד, והוא כלי מגן על הראש, כמו (יחזקאל כג כד): צנה ומגן וקובע:
ושריון קשקשים. מין מלבוש להגן ממכת חרב:

פסוק ז
כמנור אורגים. הוא עץ עב ועגול, שהאורג כורך עליו חוטי השתי, ובמשנה קרויה כובד (שבת קיג א). ותרגומו: כאכסן דגרדאין, וכמו כן תרגם על (שופטים טז יד): היתד הארג, אכסן דגרדאין:
ולהבת. כן יקרא ברזל החנית, על שם שמבהיק הלהב כשהוא מלוטש, וכן (איוב לט כב): להב חנית:
הצנה. הוא כעין מגן, וכן (מלכים א י טז): מאתים צנה:

פסוק ח
מערכות. מלשון עריכה וסדור:
ברו. בררו ובחרו:

פסוק ט
יוכל. מלשון יכולת והתחזקות:

פסוק יא
ויחתו. ענין פחד ושבר:

פסוק יג
ומשנהו. השני לו:

פסוק יז
איפת. שם מידה, איפה:
הקליא. קמח הקליות, כמו (ויקרא כג יד): ולחם וקלי, והוא קמח משבלים צלוים:
והרץ. לך במרוצה ומהר:

פסוק יח
חריצי החלב. תרגם יונתן: גובנין דחלבא, ואולי יקראו כן, על שדרך הגבינה לחתכו במדה בעת עשותו, והוא מלשון (איוב יד ה): אם חרוצים ימיו:
תפקוד. ענין השגחה, כמו (לעיל יד וז): פקדו נא וראו:
ערובתם. ענין משכון, כמו (בראשית לח יח): מה הערבון:

פסוק כ
ויטוש. ועזב:

פסוק כה
הראיתם. בה"א השאלה:
חפשי. בני חורין:

פסוק כו
הלז. הזה:

פסוק כח
נטשת. עזבת:
במדבר. מקום המרעה היה סמוך אל המדבר:

פסוק לד
ואת הדוב. ועם הדוב:

פסוק לה
והחזקתי. ואחזתי:

פסוק לח
מדיו. מלבושיו, כמו (לעיל ד יב): ומדיו קרועים:

פסוק לט
ויאל. ורצה, כמו (שמות ב כא): ויואל משה:
כי לא נסה. אלא לא נסה, והוא מלשון נסיון ובחינה:

פסוק מ
חלוקי אבנים. אבנים חלקים, הניח לקלעותם ולזרקם:
ובילקוט. הוא כעין שק עשוי מעור, ישים בו הרועה חפציו ומה שלוקט בדרך מהלכו, ולזה יקרא ילקוט:
וקלעו. הוא הדבר אשר יזרוק בו האבן:

פסוק מב
עם יפה מראה. כמו ויפה מראה:

פסוק מו
יסגרך. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו): להסגיר לאדום:
פגר. כן יקרא גוף המת:

פסוק מז
יהושיע. מלשון תשועה:

פסוק מט
ויקלע. זרק האבן בכלי הקלע:
ותטבע. מלשון טביעה:

פסוק נא
וישלפה. הוציאה, כמו (שופטים ח כ): ולא שלף הנער חרבו:
מתערה. הוא תיק החרב, כמו (יחזקאל כא לה): השב אל תערה:

פסוק נב
ויריעו. מלשון תרועה:
עד בואך גיא. עד אשר תבוא לגיא, וכאלו מדבר עם מי שמכיר המקום:

פסוק נג
מדלוק. מרדוף, כמו (בראשית לא לו): כי דלקת אחרי:
וישסו. רמסו, או בזזו:

פסוק נו
העלם. הנער, כמו (לקמן כ כב): ואם כה אומר לעלם:

פרק יח

פסוק א
נקשרה. מרוב האהבה, כאלו נפשו קשורה בנפשו ונתחברה בה, והוא מלשון מליצה, וכן (בראשית מד ל): ונפשו קשורה בנפשו:

פסוק ב
נתנו. ענין עזיבה, כמו (במדבר כא כג): ולא נתן סיחון:

פסוק ד
ויתפשט. ענין הסרת המלבוש:
המעיל. שם מלבוש חשוב:
ומדיו. יתר המלבושים:
ועד חרבו. ואפילו חרבו:

פסוק ה
ישכיל. יצליח, כי המצליח נראה הוא כעושה בהשכל:

פסוק ו
לשיר. לשורר:
והמחולות. שם כלי שיר, כמו (שמות טו כ): בתופים ובמחולות:
ובשלשים. כלי שיר בעלת שלשת יתרים:

פסוק ז
ותענינה. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד): וענו הלוים וגו' קול רם:
המשחקות. משמחות:
ברבבותיו. רבבה הוא עשרת אלפים:

פסוק ח
נתנו. ענינו האמירה על הדבר, וכן (לעיל א טז): אל תתן את אמתך:

פסוק ט
עוין. מלשון עין, ומלשון עיון, ורוצה לומר תמיד היה מעיין ומחשב בו בעין רעה:

פסוק י
ותצלח. ועברה:
ויתנבא. תרגם יונתן: ואשתטי, רוצה לומר היה מדבר דברי שטות, ואמר לשון נבואה, כי הנביא והשוטה מדברים דברי רמזים, זה לנבואתו וזה לשטותו:

פסוק יא
ויטל. השליך, כמו (יונה א ה): ויטילו את הכלים:
ובקיר. בכותל:

פסוק יד
לכל דרכיו. בכל דרכיו, הלמ"ד במקום בי"ת, כמו (ויקרא כו ז): לפניכם לחרב:
משכיל. מצליח:

פסוק טו
ויגר. פחד, כמו (במדבר כב ג): ויגר מואב:

פסוק כב
בלט. בחשאי, כמו (שופטים ד כא): ותבוא אליו בלט:

פסוק כג
הנקלה. מלשון קל:
רש. עני:
ונקלה. הוא הפך המכובד:

פסוק כה
במוהר. מתן הבתולות נקרא מוהר, כמו (שמות כב טז): כמוהר הבתולות:

פסוק כו
מלאו. נשלמו:

פסוק כט
ויאסף. כמו ויוסף בוי"ו:
לרא. מלשון מורא ופחד:

פסוק ל
מדי. בכל זמן, וכן (לעיל א ז): מדי עלותה:
שכל. הצליח:
וייקר. מלשון יקר ומכובד:

פרק יט

פסוק ב
ונחבאת. תשב במחבואה:

פסוק י
ויפטר. ענין השלוח ממקומו, וכן (דברי הימים ב כג ח): כי לא פטר יהוידע:

פסוק יב
בעד החלון. דרך החלון:

פסוק יג
התרפים. הם העשויים בצורת אדם, מהם לעבודה זרה, ומהם לצורת אדם ידוע, והנשים היו עושות על צורת בעליהן, להסתכל בתארו מרוב האהבה:
כביר העזים. תרגם יונתן: נודא דעיזא:
מראשותיו. מלשון ראש:

פסוק טו
לראות. רוצה לומר לבקרו, וכן תרגומו: למסעד, וכמו כן תרגם על (מלכים ב ח כט): 'לראות את יורם וגו' כי חולה הוא', אבל בכל מקום מתרגם 'למחזי':

פסוק טז
אל המטה. כמו על המטה, וכן (יחזקאל יח ו): אל ההרים לא אכל:

פסוק כ
להקת. קבוצת, והוא הפוך ממלת קהלת, וכמו כבש כשב:
נצב עליהם. רוצה לומר ממונה עליהם להורותם דרכי הנבואה, כמו (רות ב ה): הנצב על הקוצרים:

פסוק כב
איפה. כמו איה פה:

פרק כ

פסוק ג
ואולם. ואבל:
כפשע. מלשון פסיעה וצעדה:

פסוק ו
פקוד. ענין זכרון והשגחה, כמו (בראשית כא א): וה' פקד את שרה:
נשאול. מלשון שאלה ובקשה:
לרוץ. לילך במרוצה ומהר:
הימים. השנה, כמו (ויקרא כה כט): ימים תהיה גאולתו:

פסוק ז
כה. כן:
כלתה. ענין סוף וגמר:

פסוק י
יענך. ישיבך:
קשה. תשובה קשה:

פסוק יב
אחקור. מלשון חקירה ודרישה:

פסוק טו
ולא תכרית. רצה לומר לא תמנע:

פסוק יח
ונפקדת. ענין זכרון:
יפקד. ענינו חסרון, כמו (במדבר לא מט): ולא נפקד ממנו איש:

פסוק יט
האזל. ענין הלוך, כמו (איוב יד יא): אזלו מים מני ים, ורצה לומר סימן להולכי אורח:

פסוק כ
צדה. מלשון צד:
אורה. אשליך, כמו (שמות טו ד): ירה בים:
למטרה. הוא הדבר אשר המורים מכוונים להשליך בו, כמו (איכה ג יב): כמטרא לחץ:

פסוק כא
והנה. להצד הזה:

פסוק כב
לעלם. לנער, כמו (לעיל וז נו): בן מי זה העלם:

פסוק כה
ויפקד. מענין חסרון:

פסוק כו
מאומה. כלל לא:
בלתי. ענינו כמו 'בל' ו'לא':

פסוק כט
אמלטה. ענין הצלה והשמטה מדבר מה:

פסוק ל
נעות. מלשון עון ופשע:
המרדות. מלשון מרד:
לבן ישי. כמו בבן ישי, ובא הלמ"ד במקום הבי"ת, וכן (תהלים ט ה): ישבת לכסא, ומשפטו: בכסא:
ערוה ענינו הגלות הדופי, כמו (דברים כד ה): ערות דבר:

פסוק לא
תכון. מלשון הכנה וקיום:
בן מות. איש מות:

פסוק לג
ויטל. השליך:

פסוק לה
למועד. מקום המיועד וקבוע, וכאשר יאמר על זמן קבוע, כמו כן יאמר על מקום קבוע, וכן (איוב ל כג) ובית מועד לכל חי:

פסוק לו
מורה. מלשון יריה והשלכה:

פסוק לז
אחרי הנער. רצה לומר אל הנער כשהוא אחריו:

פסוק לח
חושה. גם היא כענין מהירות, כמו (תהלים לח כג): חושה לעזרתי, וכפל הדבר במלות שונות:

פסוק מא
הגדיל. מלשון גודל ורבוי:

פרק כא

פסוק ב
נבה. היא נוב, וההי"א בסופה, במקום למ"ד בתחילתה:

פסוק ג
יודעתי. כמו הודעתי:
פלוני. מלשון פלא ומכוסה:

אלמוני. מלשון, אלם, ורצה לומר אין לגלות המקום ולאומרה, כאלם לא יפתח פיו, וכן (מלכים ב ו ח): אל מקום פלוני אלמוני תחנותי:

פסוק ד

תחת ידך. רוצה לומר ברשותך:

פסוק ה

חול. חולין:

פסוק ו

עצורה. מנועה, כמו (דברים י״א:י״ז וז): ועצר את השמים:

לנו. רוצה לומר מעמנו:

כתמול שלשם. רוצה לומר כתמול השלישי שלפני היום:

דרך חול. רוצה לומר ענין חולין:

פסוק ז

המוסרים. מלשון הסרה:

פסוק ח

נעצר. מעוכב, כמו (שופטים יג טו): נעצרה נא אותך:

האדומי. שהיה גר באדום, אבל היה ישראל מלידה:

אביר. ענין חוזק, כמו (בראשית מט כד): אביר יעקב, ורוצה לומר גדול וחשוב:

פסוק ט

ואין. בחיר״ק כמו בצירי״, וכן (לעיל ד כא): אי כבוד:

פה. כאן:

כלי. תרגם יונתן: מני:

נחוץ. ענין מהירות רב, וכן תרגם יונתן: בבהילו:

פסוק י

לוטה. מכורך ומעוטף, כמו (מלכים א יט יג): וילט פניו באדרתו:

בשמלה. בבגד:

האפוד. הוא שם כולל גם לחושן:

זולתה. חוץ ממנה:

בזה. במקום הזה:

פסוק יב

יענו. ענין הרמת קול, כמו (דברים כז יד): וענו הלוים קול רם:

במחולות. שם כלי זמר:

פסוק יד
וישנו. מלשון השתנות וחלוף:
טעמו. ענין דבור החכמה, כמו (איוב יב כ): וטעם זקנים יקח:
ויתהולל. ענין סכלות, כמו (שם פסוק וז): ושופטים יהולל:
ויתו. ענין רושם ושריטה, כמו (יחזקאל ט ד): והתוית תיו:
רירו. רוקו, כמו (איוב ו ו): בריר חלמות:

פסוק טו
משתגע. מראה בעצמו ענין שגעון:

פרק כב

פסוק ב
מצוק. ענין צרה, כמו (תהלים קיט קמג): צר ומצוק מצאוני, ורוצה לומר מי שיש לו מצוקה מאויביו:
נושא. ענין הלואה, כמו (שם קט יא): ינקש נושה, ורוצה לומר מי שיש אצלו הלואה מאחרים:
מר נפש. עני ורש, כמו שכתוב (משלי לא ו): ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו:

פסוק ד
וינחם. וינהגם, כמו (שמות יג יז): ולא נחם אלהים:
במצודה. ענין מקום משומר, או מגדל, או סלע, או מערה, כמו (יחזקאל יט ט): יביאהו במצדות:

פסוק ו
האשל. האילן, כמו (בראשית כא לג): ויטע אשל:

פסוק ח
קשרתם. ענין אגודת אנשים בחבור עצת מרד:

פסוק י
וצידה. מזון:

פסוק יז
לרצים. הרצים רגלי לפני מרכבתו:
עליו. אצלו לשמשו:

סבו. סובו מפה ללכת להמיתם:
ולא אבו. ולא רצו:
לפגוע. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו): גש פגע בו:

פרק כג

פסוק א
שוסים. בוזזים, כמו (תהלים מד יא): ומשנאינו שסו למו:

פסוק ג
ואף כי. הוא ענין כל שכן וקל וחומר, כמו (יחזקאל טו ה) ואף כי אש:
מערכות. אנשי המלחמה יקראו כן, כשהם ערוכים וסדורים להלחם:

פסוק ו
אפוד. זה יאמר על האפוד והחושן עם האורים ותומים, וכן (הושע ג ד): אין אפוד ותרפים:

פסוק ז
נכר. מסר, וכן (דברים לב ל): כי צורם מכרם:
ובריח. הוא כעין מטה, עשוי לסגור בו הדלתות מבפנים:

פסוק ח
וישמע. ענין אסיפה הבאה משמיעת קול המאסף, כמו (ירמיהו נא כז): השמיעו עליה ממלכות:
לצור. ענינו הסבו על העיר להצר לה ולכבשה:

פסוק ט
מחריש. ענין מחשבה, כמו (משלי ג כט): אל תחרוש על רעך רעה:

פסוק יא
היסגרני. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו): להסגיר לאדום:
בעלי. אדוני, כמו (שמות כב יד): אם בעליו עמו:

פסוק יג
ויחדל. ומנע:

פסוק יד
במצדות. במקומות משומרים:

פסוק טו
בחורשה. ביער, כמו (יחזקאל לא ג): חורש מצל, ורוצה לומר סעיף:

פסוק יז
למשנה. שני למלכות:

פסוק כ
אות. ענין רצון ותשוקה, כמו (תהלים קלב יג): אוה למושב לו:

פסוק כב
הכינו. מלשון הכנה:

ערום יערים. מלשון ערמה:

פסוק כג
המחבואים. מלשון מחבואה ומסתור:

אל נכון. כמו בנכון, וכן (שמות כה כא): ואל הארון, ומשפטו: ובהארון. ונכון, רוצה לומר דבר ברור ומכוון:

ישנו. מלשון יש:

וחפשתי. ענין חקירה:

פסוק כד
בערבה. תרגם יונתן: במישרא:

פסוק כו
נחפז. מלשון חפזון ומהירות:

עוטרים. מסבבים, כעטרה המסבבת את הראש:

לתפשם. ענין האחיזה בחזקה:

פסוק כז
פשטו. התפזרו כדרך הנלחמים, וכן (לקמן כז י): אל פשטתם היום:

פרק כד

פסוק ג
בחור. כל אחד היה נבחר:

פסוק ד
גדרות הצאן. דיר שהצאן רובצים בה:

להסך את רגליו. לעשות צרכיו בנקבים, כי דרך הצנועים לסכך ולכסות הרגלים, וכן (שופטים ג כד): אך מסיך הוא את רגליו:
בירכתי. בסוף, וכן (שמות כו כב): ולירכתי המשכן ימה:

פסוק ה
כנף המעיל. שפולי המעיל:
בלט. בחשאי, כמו (לעיל יח כב): דברו אל דוד בלט:

פסוק ח
וישסע. ענין בקיעה וסדיקה, כמו (שופטים יד ו): וישסעהו כשסע הגדי:

פסוק ט
ויקוד. כפף הקדקוד:
אפים. מלשון פנים:

פסוק יב
ואבי. ענין גדול ושר, כמו האב על בנו או לפי שהיה חותנו, חשבו כאב:
צודה. אורב, כמו (שמות כא יג): ואשר לא צדה:

פסוק יד
הקדמוני. רוצה לומר האמור בימים הקדמונים:

פסוק טו
פרעוש. היא כינה שחורה, הקופצת ממקום למקום:

פסוק טז
וירב. מלשון מריבה:

פסוק יז
בני. רצה לומר חמלת עלי כבן על האב או לפי שהיה חתנו, חשבו כבן:

פסוק יח
גמלתני. ענין תשלומין המעשה:

פסוק יט
סגרני. מסרני:

פסוק כא
וקמה. מלשון קיום:

פסוק כב
תשמיד. ענין כליון:

פרק כה

פסוק ב
במעון, **בכרמל**. מנחלת יהודה היו, כמו שכתוב (יהושע טו נה): מעון כרמל וזיף:

פסוק ז
נפקד. נחסר:

מאומה. כלל לא:

פסוק ח
בנו. כמו באנו, ותחסר האל"ף:

פסוק ט
וינוחו. מלשון מנוחה, רוצה לומר נחו מדבריהם:

פסוק י
המתפרצים. ענין התחזקות, כמו (בראשית לח כט): מה פרצת עליך פרץ:

פסוק יא
טבחתי. זבחתי:

לגוזזי. להאנשים הגוזזים צאני:

פסוק יד
ויעט. ענין הפרחה, כמו (לעיל טו יט): ותעט אל השלל:

פסוק טו
הכלמנו. מלשון כלימה:

פקדנו. ענין חסרון:

פסוק יז
בן בליעל. איש רשע, בלי עול מקום:

פסוק יח
נבלי. נאדות:

עשויות. מתוקנות ומבושלות, כמו (בראשית יח ז): וימהר לעשות אותו:

קלי. קמח משבלים צלויות, כמו (ויקרא כג יד): ולחם וקלי:

ומאה צמוקים. מאה אשכלות ענבים יבשים, וכן (דברי הימים א יב מא): דבלים וצמוקים:

ומאתים דבלים. מאתים ככר, והם תאנים מקובצות דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, כעין ככר לחם:

פסוק כ

ותפגוש. פגעה:

פסוק כא

לשקר. רוצה לומר על חנם:

ולא נפקד. לא נחסר:

פסוק כה

ונבלה. ענין דברי גנאי וכעור, כמו (ישעיהו לב ו): נבל נבלה ידבר:

פסוק כז

הברכה. מתנה ומנחה, כמו (בראשית לג יא): קח נא את ברכתי:

ברגלי אדני. רוצה לומר עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה): לעם אשר ברגלי:

פסוק כח

שא. ענין מחילה:

נאמן. מתקיים, כמו (ישעיהו כב כג): יתד במקום נאמן:

פסוק כט

צרורה. ענין קשירה, כמו (בראשית מב לה): צרור כספו:

יקלענה. ענינו השלכה בהכלי העשוי כעין מקל ובראשו כעין כף, ובו יניחו האבן הנזרק, ולזה קרוי כף הקלע:

פסוק לא

לפוקה. אף הוא ענין מכשול, כמו (נחום ב יא): ופיק ברכים:

פסוק לג

טעמך. דבורך ועצתך, כמו (איוב יב כ): וטעם זקנים יקח:

כליתני. מנעת אותי:

פסוק לד

ואולם. אבל באמת:

לולי. אם לא:

פסוק לה
ואשא פניך. ענין הדור פנים, למלאות השאלה:

פסוק לו
טוב עליו. רוצה לומר שמח:

פסוק לט
חשך. מנע, כמו (בראשית כב טז): ולא חשכת:

פסוק מא
אפים. על פניה:

פסוק מב
לרגלה. עם מהלכה ואחריה:

פרק כו

פסוק ה
במעגל. דרך המחנה לחנות בעגול, למען יראו מסביב כל הבא עליהם:

פסוק ז
מעוכה. נעוצה, וקרוב הוא מלשון (ויקרא כב כד): ומעוך וכתות:

מראשותיו. סמוך לראשו:

פסוק ח
סגר. ענין מסירה, כמו (עמוס א ו): להסגיר לאדום:

אשנה. מלשון שנים:

פסוק י
ונספה. ענין כליון, כמו (לקמן כז א): עתה אספה:

פסוק יא
צפחת. צלוחית, כמו (מלכים א וז יד): וצפחת השמן:

פסוק יב
מקיץ. ענין הערה מהשינה:

תרדמת. שינה עמוקה וכן (יונה א ו): מה לך נרדם:

פסוק יד
אל המלך. כמו על המלך:

פסוק טו
איש. רצה לומר גדול וחשוב, כמו (במדבר יג ג): כולם אנשים:
אל אדוניך. על אדוניך:

פסוק טז
בני מות. אנשי מות, רצה לומר חייבי מיתה:
אי חנית. איה החנית:
ואת צפחת. ועם צפחת:

פסוק יט
הסיתך. מלשון הסתה ופתוי:
ירח. מלשון ריח:
מנחה. רצה לומר תשורה וקרבן:
מהסתפח. ענין הקבוץ והדבוק, ואסיפת דבר אל דבר, כמו (לעיל ב לו): ספחני נא:

פסוק כ
פרעש. הוא כינה שחורה:
הקורא. שם עוף, כמו (ירמיהו יז יא): קורא דגר:

פסוק כא
יקרה. ענין חשיבות:
הסכלתי. מלשון סכלות וטפשות:
ואשגה. מלשון משגה ושגגה:

פסוק כג
ביד. רצה לומר בידי:
ולא אביתי. ולא רציתי:

פסוק כה
יכול תוכל. מלשון יכולת:

פרק כז

פסוק א
אספה. ענין כליון:
ונואש. מלשון יאוש, כמו (ישעיהו נז י): לא אמרת נואש:

פסוק ז
ימים. שנה:

פסוק ח
ויפשטו. התפזרו כדרך הנלחמים:

בואך שורה. עד אשר תבוא לשור, וכאלו ידבר עם מי שמכיר המקום:

פסוק י
אל. ענינו לא:

פשטתם. נתפזרתם, להלחם לשלול שלל:

נגב יהודה. בדרומה של יהודה:

הירחמאלי. שם משפחה מבני יהודה:

הקיני. מבני חובב חותן משה, שהיו מתחברים לישראל וגרו בנחלת יהודה:

פסוק יא
משפטו. מנהגו, כמו (לעיל ב יג): ומשפט הכהנים:

פסוק יב
הבאיש. רצה לומר מאס בהם כבדבר הנבאש, כמו (לעיל יג ד): נבאש ישראל בפלשתים:

פרק כח

פסוק א
לצבא. ענין קבוץ חיל:

פסוק ג
האובות והידעונים. שמות מיני קסם:

פסוק ח
ויתחפש. ענין חליפות והשתנות הכסות באחר, כמו (מלכים א כב ל): התחפש ובוא במלחמה:

קסמי. הוא שם כולל לכל מיני הקסם:

פסוק ט
מתנקש. רוצה לומר מסיר המוקש והצרה שעליך, להשאיר בי:

פסוק י
יקרך. מלשון מקרה:

עון. ענין עונש, וכן (איכה ה ז): ואנחנו עונותיהם סבלנו:

פסוק יד
עוטה. מעוטף, כמו (תהלים קד ב): עוטה אור כשלמה:
ויקוד. כפה הקדקוד:
אפים. על פניו:

פסוק טו
הרגזתני. ענין תנועת החרדה ממקום המנוחה, כמו (איוב ט ו): המרגיז ארץ ממקומה:

פסוק טז
ערך. אויביך, כמו (תהלים קלט כ): נשוא לשוא עריך:

פסוק כ
מלא קומתו. רוצה לומר כל קומתו:

פסוק כג
ויפרצו. הוא הפוך (בראשית יט ג): מן ויפצר בם, וענינו רבוי הדברים:

פסוק כד
מרבק. מפוטם במרבק, והוא המקום יפטמו בו עגלים, כמו (עמוס ו ד): ועגלים מתוך מרבק:
ותלש. מלשון לישה:
ותפהו. מלשון אפיה:

פסוק כה
ותגש. והקריבה:

פרק כט

פסוק א
בעין. בעין המים, והוא מעין:

פסוק ב
וסרני. ענין שררה:

פסוק ג
העברים. כן קרויים ישראל, כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם:
נפלו. שכנו, כמו (בראשית כה יח): על פני כל אחיו נפל:

פסוק ד
הפקדתו. מלשון פקדון והנחה:

לשטן. לעשות איבה ושטנה, ודומה לו (מלכים א יא יד): ויקם שטן לשלמה:
יתרצה. מלשון רצוי:

פסוק ה
יענו. ענין הרמת קול:
במחולות. שם כלי זמר:

פרק ל

פסוק א
פשטו. התפזרו לשלול שלל:

פסוק ב
וישבו. מלשון שביה:

פסוק ו
לסקלו. לרגמו באבנים:

פסוק ח
ארדוף. תחסר ה"א השאלה, ומשפטו: הארדוף, ודוגמתו (בראשית ג א): אף כי אמר אלהים, ומשפטו: האף, בה"א השאלה:

פסוק י
פגרו. נחלשו, ובדברי רבותינו ז"ל (שבת קכט ב): יומא דמפגרי ביה רבנן:

פסוק יב
פלח. חתיכה, כמו (שיר השירים ד ג): כפלח הרמון:
דבלה. תאנים דרוסות יחד, עד שנעשים גוף אחד, וכן (לעיל כה יח): ומאתים דבלים:
צמוקים. ענבים יבשים, והוא מלשון (הושע ט יד): ושדים צומקים:

פסוק יג
ואי מזה. איה העם שתאמר מזה אתה:

פסוק טו
הגדוד. החיל:
תסגרני. תמסור אותי, כמו (עמוס א ו): להסגיר לאדום:

פסוק טז
נטושים. מפוזרים, כמו (במדבר יא לא): ויטוש על המחנה:
וחוגגים. ענין רקידה וכרכר, כמו (תהלים קז כז): ויחוגו וינועו כשכור:

פסוק יז
מהנשף. מהערב, כמו (ישעיהו כא ד): נשף חשקי:

פסוק יט
ולא נעדר. ולא נחסר, כמו (שם מ כו): איש לא נעדר:

פסוק כא
פגרו. נחלשו:

פסוק כב
יען. בעבור:

פסוק כד
כחלק וגו'. וכחלק, רצה לומר כחלק זה, כן חלק זה:

פסוק כה
לחק. לדבר קבוע:
ולמשפט. למנהג, וכפל הדבר במלות שונות:

פסוק כו
לרעהו. לכל רעה ורעה, וכן (איוב מב י): בהתפללו בעד רעהו:
ברכה. מנחה ומתנה, כמו (לעיל כה כז): ועתה הברכה:

פרק לא

פסוק ב
וידבקו. השיגום, עד שהיו דבוקים להם:

פסוק ג
המורים. הזורקים בחצים, כמו (לעיל כ לו): אשר אנכי מורה:
ויחל. מלשון חלחלה ופחד:

פסוק ד
שלוף. ענין הוצאת החרב מתעדה, כמו (לעיל יז נא): וישלפה מתערה:
ודקרני. ענין נעיצה, כמו (זכריה יב י): אשר דקרו:
והתעללו. ענין לעג שחוק ובזיון, כמו (במדבר כב כט): התעללת בי:
ולא אבה. ולא רצה:

פסוק ח
לפשט. להסיר בגדיהם, כמו (ויקרא ו ד): ופשט את בגדיו:

נופלים. רוצה לומר נופלים בארץ פגרים מתים:

פסוק ט

כליו. בגדיו וכלי זיינו:

וישלחו. את שלוחיהם:

בית עצביהם. אנשי בית עבודה זרה הקרוים עצבים, כי מעציבים לב עובדיהם, צועקים אליהם ואינם עונים:

פסוק י

עשתרות. שם עבודה זרה מה:

גויתו. גופו, כמו (דניאל י ו): וגויתו כתרשיש:

תקעו. תלאו, [תלו] כמו (במדבר כה ד): והוקע אותם לה':

פסוק יג

האשל. שם אילן מה:

ויצומו. התענו: